

"โจทย์และประเด็นวิจัยในอนาคต"

สังเคราะห์จาก เวทีสัมมนา RDI Symposium 2009
เนื่องในโอกาสครบรอบ 30 ปี
การก่อตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วันที่ 24-26 สิงหาคม 2552

“โจทย์และประเด็นวิจัยในอนาคต”

สังเคราะห์จาก เวทีสัมมนา RDI - Symposium 2009
เนื่องในโอกาสครบรอบ 30 ปี การก่อตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันที่ 22-24 สิงหาคม 2552

คำนำ

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ก่อตั้งขึ้นตาม “พระราชกฤษฎีกา จัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2522” ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 96 ตอนที่ 80 ลงวันที่ 14 พฤษภาคม 2522 หน้า 83-84 เดิมมีบทบาทหน้าที่ในการ “เป็นหน่วยงานกลางของมหาวิทยาลัย สำหรับรับผิดชอบงานด้านวิจัยและพัฒนาโดยตรง” จนหลังจาก 2526-2527 สถาบันวิจัยและพัฒนาเริ่มขยายบทบาทในการเป็นองค์กรประสานและส่งเสริมในการนำองค์ความรู้ทางวิชาการสู่การพัฒนาท้องถิ่นผ่านเครือข่ายความร่วมมือทั้งหน่วยงานมหาวิทยาลัย ตลอดจนภาคีเครือข่ายต่างๆ โดยได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนากระบวนการ และเนื้อหาการทำงานวิจัยและพัฒนา ให้สอดคล้องกับกระแสการพัฒนาสังคมในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้ ตลอดช่วงระยะเวลาเกือบ 3 ทศวรรษ ที่ผ่านมา จุดเน้นของงานวิจัยและพัฒนา ที่สถาบันฯ ยึดเป็นหลักมาอย่างต่อเนื่องก็คือ การบูรณาการความรู้ในสหสาขาวิชา เพื่อเป็นฐานของการศึกษาวิจัย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรชุมชนท้องถิ่นที่มีการก่อรูปและพัฒนากิจกรรมบทบาทที่อย่างหลากหลาย ทั้งองค์กรที่ (ถูกทำให้เป็น)ทางการ และกลุ่มที่รวมตัวจากฐานความสัมพันธ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งภาคีที่ร่วมพัฒนาหลายฝ่ายเชื่อว่า ความเข้มแข็งขององค์กรเหล่านี้ (ไม่ว่าจะมีชื่อเรียก หรือกลไกการรวมกลุ่มอย่างไรก็ตาม) จะเป็นคำตอบที่สำคัญสำหรับการสร้างศักยภาพในการต่อรองอำนาจ (Empower) ของภาคประชาชน ไปสู่การพัฒนาที่พึ่งตนเองอย่างยั่งยืน จนอาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยและพัฒนาของสถาบันฯ ส่วนหนึ่งได้เปิดพื้นที่ให้องค์กรวิชาการและองค์กรทางสังคมร่วมในกระบวนการ “สร้างนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น” ที่เป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยมาตลอด 3 ทศวรรษ รวมทั้งการนำองค์ความรู้และนวัตกรรมทางสังคมเหล่านั้นมาปรับใช้ในการร่วมสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้มิติต่างๆ อาทิ การพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาวะ กระบวนการพัฒนา

เศรษฐกิจชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การร่วมพัฒนาวิสาหกิจ/อุตสาหกรรม
ชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อนำสังคมไทยไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลพอเพียง
และสร้างชุมชนพอเพียงในอนาคต

ประเด็นการวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีทิศทาง
การดำเนินการวิจัยที่มุ่งให้เกิดแนวทาง ในสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนท้องถิ่น รวมถึง
การเชื่อมโยงสู่การพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับชาติ โดยจากการสัมมนาใน Themes
การเสวนาวิชาการและมุมมองจาก องค์ปาฐกทั้ง 3 ท่าน อันประกอบด้วย ศ.นพ.เกษม
วัฒนชัย รศ.ดร.ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์ และศ.นพ.ประเวศ วะสี สามารถถอดประเด็นวิจัยที่
เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น ตามข้อมูลในเอกสารเล่มนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนิน
งานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน แก่กลุ่มคนและ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัยต่อไป.

สารบัญ

ประเด็นวิจัยจากผลการสัมมนาใน Themes และการเสวนา	5
■ ด้านความมั่นคงของมนุษย์	5
■ ด้านเศรษฐกิจ	8
■ ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและบริหารจัดการประเทศ	8
■ ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	11
■ ด้านวิถีวิทยาการวิจัย	12
บทบาทและประเด็นการวิจัยของมหาวิทยาลัยมুমองจาก องค์ปาฐกทั้ง 3 ท่าน	15

ประเด็นวิจัย จากผลการสัมมนาใน Themes และการเสวนา

ด้านความมั่นคงของมนุษย์

ความมั่นคงของมนุษย์เป็นผลให้เกิดความมั่นคงสงบสุขในสังคม ครอบคลุมทั้งในเรื่อง การพัฒนาทุนทางสังคม ระบบการคุ้มครองทางสังคม ผลกระทบ การบริหารจัดการชุมชนแบบบูรณาการ การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาทุนวัฒนธรรมให้เกิดคุณค่ามีมาตรฐานภาพในสังคม ส่วนความมั่นคงของมนุษย์หมายถึงความมั่นคงของมนุษย์ทั้งทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจ ความเชื่อมั่น จิตวิญญาณ การจัดการภาวะภัยคุกคามความมั่นคงทั้งในระดับรัฐและข้ามรัฐ ทั้งในประเด็นอาชญากรรม การก่อการร้าย การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน ทั้งในประเด็นความขัดแย้ง การแย่งหรือพยายามผูกขาดอำนาจ การสร้างอิทธิพล และประเด็นความรุนแรงในด้านต่างๆ โดยประเด็นวิจัยที่ตอบสนองมีรายละเอียดดังนี้

1) ประเด็นวิจัยด้านสังคมและชุมชน

- การศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา คุณธรรมจริยธรรม สุขภาพ และประชาธิปไตย

- สุขภาวะชุมชน

- การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อประโยชน์สูงสุดโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

●การวิจัยเรื่องความเป็นธรรม การสร้างความเป็นธรรมในสังคมในมิติต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

●การค้นหา พัฒนา และใช้ประโยชน์ทุนทางสังคม ทั้งทุนในด้านความรู้ และผู้รู้

●การวิจัยเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งประเด็นส่วนร่วมในการพัฒนา การบริหาร การจัดการชุมชน รวมถึงการใช้ประโยชน์

●การศึกษากระบวนการสร้างชุมชนคุณธรรม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น

●การอพยพและเคลื่อนย้ายแรงงาน ทั้งในแง่ความเป็นอยู่และผลกระทบ หรือ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา วิถีวัฒนธรรม สุขภาพ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง

●การศึกษาวิจัยประเด็นแรงงาน ทั้งแรงงานในระบบ นอกกระบบ แรงงานข้ามชาติ ทั้งในประเด็นสภาพความเป็นอยู่ ความรู้ และทักษะ สภาพปัญหา ความต้องการ และผลกระทบ

●การศึกษาประเด็นพลังของชุมชนและการขับเคลื่อนทางสังคม

●การศึกษารากเหง้าภูมิปัญญาชุมชน ทั้งในประเด็นความเป็นมา ความสำคัญ ปัญหาที่เกิดขึ้น การอนุรักษ์ถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์

●การวิจัยผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาวะสังคมในปัจจุบัน ทั้งเรื่องเกมส์ ยาเสพติด การแพร่ระบาดของเชื้อโรค และประเด็นอื่นๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และแนวทางการป้องกันและแก้ปัญหาผลกระทบต่างๆ

●การจัดการความรู้ของชุมชน ทั้งในกระบวนการการได้มา การสร้างและพัฒนา การจัดเก็บ และการถ่ายทอดความรู้

●การศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งในด้านแนวคิด การปฏิบัติ และการถ่ายทอด

●การศึกษาสถานการเรียนรู้ชุมชน แหล่งรวมผู้รู้ องค์ความรู้และถ่ายทอดความรู้

●การศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ประเด็นการศึกษาวิจัยด้านสุขภาพ ทั้งในด้านการป้องกัน การดูแล การรักษา หรือการควบคุมการติดต่อ

- ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

2) ประเด็นวิจัยด้านการศึกษา และ พัฒนาทรัพยากรบุคคล

- การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การรวบรวมองค์ความรู้ ทักษะ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อการเรียนรู้และการถ่ายทอด

- การบูรณาการการศึกษาที่เชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่น ทั้งในด้านหลักสูตร วิธีการ กระบวนการ

- การวิจัยเพื่อสร้าง พัฒนา และต่อยอดรูปแบบกระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้กระบบการศึกษาเกิดการเชื่อมโยงตอบสนองแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น

- การวิจัยการสร้างและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ที่ดีที่สุดของมนุษย์ ทั้งในแง่ของรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ

- การวิจัยเพื่อปฏิรูประบบการศึกษา

- การศึกษาวิจัยการพัฒนาการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3) ประเด็นวิจัยด้านเครือข่ายความร่วมมือ

- การวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายความรู้ระหว่างชุมชน

- การศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานและการพัฒนา ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ

- การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

ด้านเศรษฐกิจ

ประเด็นด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การแก้ปัญหาความยากจนและการยกระดับคุณภาพชีวิต การรับมือการเปิดการค้าเสรี การพัฒนาทุนทางสังคมวัฒนธรรมให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- เศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
- การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันของสังคม
- การวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้องเพื่อการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น และระดับชาติ
- การวิจัยเพื่อเพิ่มคุณภาพและมูลค่าเพิ่มของผลผลิตทางการเกษตร ทั้งทางด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด ทั้งผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย และผู้เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ
- การวิจัยเรื่องเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือธรรมชาติ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น
- การวิจัยความเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจชุมชนกับเศรษฐกิจระดับมหภาค ทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ รูปแบบที่เหมาะสม
- การศึกษาประเด็นธุรกิจชุมชน อุตสาหกรรมชุมชน วิสาหกิจชุมชน ทั้งสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา ความต้องการ และทิศทางที่เหมาะสมในอนาคต

ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและบริหารจัดการประเทศ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการประเทศ หมายถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน ทางด้านนโยบายการพัฒนา การสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ระบบการผลิตผลิตภัณฑ์ การบริโภค การบริการที่สะอาด และการอนุรักษ์ ส่วนทางด้านยุทธศาสตร์

การพัฒนาประเทศ หมายรวมถึงด้าน การพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการ
แบบบูรณาการในด้านต่างๆ กลไกการถ่วงดุล การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของ
ประชาชน ระบบการบริหารจัดการระดับชาติและระดับพื้นที่เพื่อประเมิน ป้องกัน และ
รับมือวิกฤติต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น โดยมีประเด็นวิจัยดังนี้

1) ประเด็นวิจัยด้านการเมืองการปกครอง

- การศึกษาประเด็นความแตกแยกทางการเมืองของชุมชน ทั้งในแง่ของสาเหตุ
วิธีการและกระบวนการแก้ปัญหา หรือบรรเทาความขัดแย้ง ทั้งในระดับท้องถิ่น และ
ระดับประเทศ

- การกระจายอำนาจและงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาล การติดตามตรวจสอบ
ที่รอบคอบรัดกุม และผลักดันให้สังคมการเมืองก้าวผ่านไปสู่ธรรมนิยมนิติรัฐ

- ความมั่นคงของประเทศ ประเด็นความขัดแย้งในชุมชน ทั้งในแง่ของสาเหตุ วิธี
การและกระบวนการแก้ปัญหา หรือบรรเทาความขัดแย้ง (กรณี 3 จังหวัดชายแดน และ
พื้นที่ชายแดน)

- การศึกษาผลกระทบจากการดำเนินการโครงการขนาดใหญ่ การขยายตัวของ
โครงการ และแนวทางการแก้ปัญหา

2) ประเด็นวิจัยด้านการบริหารราชการ

- การกระจายอำนาจ ทั้งในสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ ผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึง
ทิศทางอนาคตที่เหมาะสม

- การศึกษาประเด็นคอรัปชั่น ทั้งสภาพที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน สาเหตุ ผลกระทบ
ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และแนวทางการแก้ปัญหา

- การปฏิรูประบบราชการ โดยเน้นความเสมอภาค ความเป็นกลางทางการเมือง
และความมั่นคง

3) ประเด็นการวิจัยด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา

- การศึกษาวิจัยยุทธศาสตร์ ทั้งในด้านความมั่นคงของชาติ การต่างประเทศ และการอำนวยความสะดวก ความขัดแย้งเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาที่สำคัญ
- นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาวะชุมชน
- การศึกษาแนวทางการสนับสนุนแนวนโยบายการพัฒนาของชุมชน
- การศึกษายุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศใหม่เหมาะสม ทั้งใน 10 ระบบที่ประกอบด้วย คือ การศึกษา ความยุติธรรม การจัดสรรทรัพยากร ลือ ระบบสุขภาพ การเมือง การปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการความรู้ สิ่งแวดล้อม

4) ประเด็นการวิจัยเพื่อนำมาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ

- การศึกษาการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมชุมชน การศึกษา คุณธรรม สุขภาพ
- การวิจัยเพื่อประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในระดับ ท้องถิ่น และระดับชาติ
- การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพึ่งตนเองเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ

ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์การวิจัยด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมายรวมการพัฒนาองค์ความรู้ และฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการและพัฒนาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ รวมทั้งองค์ความรู้ทางความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรอาทิ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้และพลังงาน การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชนในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างภาครัฐกับประชาชน

โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มีแนวทางในการวิจัยครอบคลุมประเด็นการวิจัยด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1) ประเด็นการวิจัยด้านการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

- ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การจัดการความรู้และพัฒนาระบบฐานข้อมูลทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชน
- การบริหารจัดการความขัดแย้งของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างองค์กรภาครัฐ และประชาชน
- การใช้ประโยชน์และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสิทธิชุมชน
- การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านป่าไม้ แหล่งน้ำ ที่ดิน อย่างมีส่วนร่วม
- การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม
- กลไกทางกฎหมายและการปรับปรุงระบบทางด้านกฎหมายให้ทันสมัย

2) ประเด็นการวิจัยด้านองค์ความรู้ทางความหลากหลายของ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- การส่งเสริม อนุรักษ์ สร้างจิตสำนึก ฟื้นฟู และพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นและชุมชนอย่างมีส่วนร่วม
- สนับสนุนการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งทางด้าน ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ และแร่ธาตุของคนท้องถิ่น

- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- สำรวจองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติ

3) ประเด็นการวิจัยด้านการพัฒนาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาพลังงานทางเลือกเพื่อท้องถิ่นและชุมชนอย่างยั่งยืน

- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่

- การส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของท้องถิ่นตามฐานวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

- การพัฒนาเทคโนโลยีและความสามารถในการปรับตัวเพื่อรับมือกับสภาพปัญหาภาวะโลกร้อน

ด้านวิวิธวิทยาการวิจัย

วิวิธวิทยาการวิจัยหมายถึงการผสมผสานระหว่างงานวิจัย งานพัฒนา ประสานงาน และงานขับเคลื่อนหรือการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยอาศัยบริบทของการวิจัยเป็นเครื่องมือเพื่อนำการเปลี่ยนแปลง การแสวงหาประเด็นการศึกษาค้นคว้า การปรับเปลี่ยน พลิกแพลงวิวิธวิทยา และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งเน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการไตร่ตรองคิดวิเคราะห์อย่างรอบครอบเพื่อเพิ่มโอกาสและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดี มีชีวิตที่สมบูรณ์โดยคำนึงถึงการประยุกต์ความรู้ความคิดใหม่ๆ โดยบูรณาการความรู้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมทั้งสนับสนุนการขับเคลื่อนวิวิธวิจัย

ในลักษณะการสร้างภาคีร่วมกันระหว่างภาครัฐส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น องค์การเอกชน ตลอดจนภาคประชาชน

ประเด็นการวิจัยเพื่อพัฒนาวิธีวิทยาให้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่างนักวิจัยและชุมชนท้องถิ่น สามารถสรุปประเด็นการวิจัย ดังนี้

1) ประเด็นการวิจัยด้านกลไกและกระบวนการวิจัย

- วิธีวิทยาการวิจัยทางสังคม การวิจัยเชิงคุณภาพในการพัฒนา การวิจัยสหวิทยาการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

- กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาของชุมชน สังคมและประเทศชาติ

- การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนา ส่งเสริมกลไกความร่วมมือระหว่างภาควิชาการ ภาคราชการ ภาคท้องถิ่น และภาคเอกชน

- การส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายภาคีการวิจัยในการจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีวิทยาในการวิจัยเพื่อการพัฒนา

- การสร้างนวัตกรรมทั้งรูปแบบ กระบวนการ กรรมวิธี และระเบียบวิธีวิทยาการวิจัย

2) ประเด็นการวิจัยด้านการจัดการความรู้ของวิธีวิทยาการวิจัย

- การจัดการความรู้ของการวิจัยการสังเคราะห์องค์ความรู้เดิมและสร้างองค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยเพื่อพัฒนา

- การพัฒนาระบบฐานข้อมูลของการวิจัยเพื่อยกระดับองค์ความรู้

- การถอดบทเรียนและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีวิทยา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

- การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งสำหรับองค์กรชุมชนท้องถิ่น

16

- การจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ในการพัฒนางานวิจัย
สำหรับเจ้าหน้าที่ภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งผู้ที่สนใจทั่วไป
- การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิวิทย์ฯและกระบวนการวิจัย

บทบาทและประเด็นการวิจัยของมหาวิทยาลัย มุมมองจากองค์ปาฐกถ์ 3 ท่าน

1. ศ.นพ.เกษม วัฒนชัย

1.1 การวิจัยนำไปสู่การออกแบบใหม่หรือการสร้างระบบที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น เพื่อให้ชุมชนและสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การวิจัยที่ดีอาจนำไปสู่การลดต้นทุนการผลิต การลดหนี้ เพิ่มเงินออม เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน แม้แต่การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ เช่น การวิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน กล่าวคือ ทำงานที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพมากขึ้น ระยะเวลาสั้นลง หรือแม้แต่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ตัวอย่างเช่น การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพผลผลิตข้าว ทำให้ราคาข้าวมีมูลค่าเพิ่มขึ้น

1.2 ประเทศไทยควรมีการจัดการระบบชลประทานของตัวเองและเชื่อมโยงกับพื้นที่รอบๆ ร่วมมือกันทำงานจนกลายเป็นชลประทานลุ่มน้ำ เทคโนโลยีการผลิตและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวโพด ที่ผลผลิตอื่นๆ ที่มีศักยภาพในการเป็นอาหารคน สัตว์ และพืชพลังงาน และการนำไปสู่ผู้บริโภคอย่างไร เป็นโจทย์ในการทำวิจัยเพื่อเพิ่มคุณภาพและการเพิ่มมูลค่า

1.3 ควรเน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การใช้พื้นที่ที่มีอยู่ ความอุดมสมบูรณ์และปัจจัยและวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.4 การประยุกต์ใช้แนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” ในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงจากภาวะโลกร้อน และการขาดแคลนอาหาร

2. รศ.ดร.ม.ร.ว.อภินันท์ รพีพัฒน์

งานวิจัยของเราจะอย่างไร ทำงานร่วมกันกับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านมีความมั่นใจในตัวเอง งานแรกที่สำคัญของการวิจัย คือ จะต้องศึกษาให้รู้ว่าชุมชนที่สามารถทำได้ เขาทำได้อย่างไร เรียนรู้วิธีการ มีหลายวิธีของแต่ละชุมชน และวิเคราะห์ให้ได้จริงๆ เพราะแต่ละชุมชนก็มีวิธีการที่ต่างกันไปและวิเคราะห์ออกมาให้ชัดเจนเท่าที่เราจะสามารถรวมตัวกันได้ ให้ชาวบ้านร่วมกันกับเราและศึกษากับเรา ชาวบ้านไปเรียนรู้จากชาวบ้านด้วยกันเอง สร้างเครือข่ายให้ใหญ่ขึ้นทุกที

งานวิจัยต้องช่วยทำ ช่วยให้ชาวบ้านรู้จักที่จะทำงานวิจัย ตอบโจทย์ให้ได้ว่าเขา มีสภาพอย่างไร เพราะเหตุใดจึงเป็นอย่างนั้น มีปัญหาอย่างไร จะแก้ไขอย่างไร เป็นงานวิจัยที่ทำงานกับชาวบ้าน...ในหน่วยงานของมหาวิทยาลัยมีอะไรอีกมากมายที่จะศึกษาวิจัยร่วมกับชาวบ้าน ที่เราจะต้องวิเคราะห์ ช่วยเหลือ ฝึกให้ชาวบ้านสามารถทำงานวิจัย เพราะมันจะเป็นวิธีที่จะทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และมีข้อมูลเพียงพอที่จะสามารถต่อรองกับภาครัฐและคนกลุ่มอื่นๆ ได้ (กระบวนการ Empowerment ขององค์กรชาวบ้านและภาคประชาชน)

3. ศ.นพ.ประเวศ วะสี

3.1 “มหาวิทยาลัยทุกแห่งจึงควรต้องวิจัยเรื่องความเป็นธรรมในทุกมิติ” มหาวิทยาลัยจะต้องทำวิจัยเพื่อช่วยคลี่คลายความเป็นธรรมให้แก่สังคม

3.2 มหาวิทยาลัยควรมีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่อหาแนวทางการกำหนดนโยบายของประเทศ

3.3 ควรเน้นทำ “หนึ่งจังหวัดหนึ่งมหาวิทยาลัย” โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น ควรสนับสนุนให้จังหวัดขอนแก่นมีการทำวิจัยรอบด้านเช่น ทรัพยากรเป็นอย่างไร ใครเป็นเจ้าของ ใครใช้ประโยชน์อย่างไร ความเป็นธรรมเป็นอย่างไร

3.4 มหาวิทยาลัยควรส่งอาจารย์ นักศึกษาไปร่วมทำแผนชุมชน ก็จะทำให้ได้เรียนรู้มากขึ้น อาจารย์ นักศึกษามหาวิทยาลัยมีเทคโนโลยีบางอย่างที่ชาวบ้านไม่มี เช่น

ทำบัญชี คอมพิวเตอร์ เมื่อมีการทำแผนชุมชนแล้วจะทำให้เกิดประเด็นที่ต้องการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่ชัดเจนที่ชุมชนจะนำไปใช้ได้จริง

3.5 มหาวิทยาลัยเข้ามาทำงานในพื้นที่โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ไม่เอาเรื่องเป็นตัวตั้ง แล้วค่อยๆ ดึงประเด็นต่างๆ เข้ามา

3.6 ควรร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมความเข้มแข็งของชุมชนระดับต่างๆ เพราะทรัพยากรของมหาวิทยาลัยที่มาโดยตรงจะน้อยลงเรื่อยๆ แต่ขณะที่ในอนาคตทรัพยากรจะมาจากท้องถิ่น อบต. อบจ. เทศบาล ทุกองค์กรมีงบประมาณมีทรัพยากรรวมกันมากขึ้น

เอกสารสังเคราะห์การสัมมนา RDI Symposium 2009
เนื่องในโอกาสครบรอบ 30 ปี การก่อตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันที่ 24-26 สิงหาคม 2552

ที่ปรึกษา : ศ.นพ.สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ ● รศ.รวี หาญเผชิญ
คณะทำงาน : นายดิเรก สาระวดี ● นางสาวชุติมา เมฆวัน ● นางสาวอุทุมพร หลอดโค
ประสานงาน : เบญจมาศ บุรณสรณ์
แบบปก/รูปเล่ม : จิตติ กิจพงษ์ประพันธ์

จัดพิมพ์และเผยแพร่ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40002

โทรศัพท์ : 0-4320-2413 ต่อ 110 โทรสาร : 0-4320-2414

Website : www.rdi.kku.ac.th E-mail : rdi@kku.ac.th